

студенти зможуть зрозуміти складну природу міжкультурного спілкування лише тоді, коли почнуть сприймати себе як частину певної окремої культури [7, с. 77].

Культурне / субкультурне різноманіття є частиною будь-якого, навіть одномовного, ділового середовища. Тому залучення студентів до культурного і риторичного аналізу допоможе підвищити їх обізнаність щодо відмінностей національних і культурних стилів та стратегій спілкування; розвинути чутливість до цих відмінностей та уникнути культурного імперіалізму.

Література

1. Bhatia K. Vijay. Analysing Genre: Language Use in Professional Settings. Oxfordshire, England; New York: Routledge, 2013. — 246 p.
2. Chong Ju Choi with Kelemen, M. Cultural competences: Managing cooperatively across cultures. Aldershot, Brookfield, Singapore, Sydney: Dartmouth Publishing Company, 1995. — 88 p.
3. Constantinides, H., St. Amant, K., & Kampf, C. Organizational and intercultural communication: An annotated bibliography. Technical Communication Quarterly, 2001. — 45 p.
4. Ellis, M. & Johnson, C. Teaching business English. Oxford: Oxford University Press, 1994.
5. Hofstede, G. Culture's consequences: International differences in work-related values. Beverly Hills: Sage Publications, 1984.
6. Connor, U Contrastive rhetoric redefined. In G. Panetta (Ed.), Contrastive rhetoric revisited and redefined Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2001. — 75–78 p.
7. DeVoss D., Jasken J., & Hayden D. Teaching intracultural and intercultural communication: A critique and suggested method, 2002. — 69–94 p.
8. Hofstede, G. Riding the waves of commerce: A test of Trompenaars' «Model» of national cultural differences, 1996. — 189–198 p.
9. Woolever, K. R. Doing global business in the Information Age: Rhetorical contrasts in the business and technical professions. In G. Panetta (Ed.), Contrastive rhetoric revisited and redefined Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2001. — 47–64 p.

Гаєриш М.М.

кандидат філологічних наук, доцент

завідувач кафедри німецької мови

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ОРІЄНТАЦІЯ НА ЦІЛЬОВУ ГРУПУ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПЕРЕКЛАДУ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ (на прикладі назв вулиць та станцій метро)

Анотація. У статті аналізується сприйняття зарубіжними реципієнтами англomовного перекладу способом транслітерації деяких українських назв вулиць та станцій метро, робиться висновок, що такий переклад не виконує ні комунікативної, ні когнітивної функції, та висловлюються пропозиції щодо вибору мовних засобів для перекладу з орієнтацією на цільову групу.

Abstract. *The article analyses foreign recipients' perceptions of the English translations of some Ukrainian street and metro station names. More specifically, the focus is on translations made using the transliteration method. The article concludes that such translations have neither a communicative nor a cognitive function, and makes a proposal on how linguistic translation tools should be chosen with the target group in mind.*

Ключові слова: *міжкультурна комунікація, переклад, функції перекладу, еквівалентність перекладу, транслітерація.*

Key words: *intercultural communication, translation, translation functions, translation equivalence, transliteration.*

Міжкультурна комунікація — це, на наше глибоке переконання, визначальний / домінуючий чинник розвитку сучасного світу. Відособлене існування країн та народів стало фактично неможливим та призводить лише до застійних тенденцій та регресу. За цих умов типовим явищем сьогодення стали контакти та співробітництво на міждержавному рівні та у площині міжособистісного спілкування представників різних етносів — міжкультурні зв'язки характеризуються постійним розширенням, поглибленням та інтенсифікацією сфер і напрямів.

Поряд із використанням перекладацьких послуг, дво- та багатосторонні офіційні заходи, а також приватне мовленнєве контактування все частіше відбуваються у формі одномовного діалогу (без «офіційного» перекладу) із залученням, насамперед, англійської мови як найпоширенішого засобу міжнародного дискурсу. Але й у цьому випадку учасники комунікативного акту — один, декілька або й усі — викладають свої інтенції, оформлюючи власні думки іноземною (англійською) мовою, тобто за допомогою «внутрішнього» перекладу.

Отже, переклад — це *фундаментальна складова* міжкультурної комунікації, яка забезпечує міжкультурне порозуміння, уможлиблює поширення знань та інформації і сприяє, таким чином, міжкультурному зближенню та толерантності.

Щоб у повному обсязі виконувати зазначені та інші функції, зокрема, *комунікаційну, когнітивну, культурну, освітню* [2; 3; 5], переклад має бути *адекватним* чи — у більш сучасній термінології — *еквівалентним*, тобто базовий текст і його перекладений іншою мовою варіант мають виконувати «аналогічні комунікативні функції» [1]. Оскільки кожна мова має свої специфічні (єдині в своєму роді) лексичні, граматичні, стилістичні та інші засоби, то досягти рівнозначного (тотожного) перекладу фактично неможливо через неминучу втрату певної інформації [1; 6, с. 107].

Дана публікація залишає поза увагою погляди вітчизняних та зарубіжних науковців у дискусії щодо згаданих та інших термінів перекладознавства і різних аспектів перекладацької діяльності та має на *меті* довести на декількох конкретних прикладах необхідність *усвідомлення цільової групи та кінцевого ефекту (результату / комунікативного впливу)* при здійсненні перекладацьких дій, тобто при відборі способів перекладу, які мають забезпечити його еквівалентність.

Продовжуючи тематику функцій перекладу, можна стверджувати, що він має *загальнодержавне / загальнонаціональне значення*, адже саме завдяки

перекладацькому доробку іноземні громадяни можуть отримати достовірну інформацію, приміром, про Україну, її історію, сучасні надбання, традиції і менталітет українців тощо. Саме таким баченням ролі перекладу і було обумовлене, на наш погляд, прийняття Кабінетом міністрів України 27 січня 2010 р. Постанови №55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» [7] та розробка на цій базі наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України №282 «Про затвердження Правил написання українських географічних назв на картах та в інших виданнях» від 29 липня 2014 р. [4].

Можна припустити, що ініціатива щодо появи цих документів ґрунтувалась на прагненні до створення певної *регуляторної бази*, єдиних стандартів / норм для відтворення іншими мовами (які використовують букви латинської абетки) українських реалій, уникнення розбіжностей у їхніх позначеннях у різних джерелах і досягнення, таким чином, їх кращої ідентифікації носіями інших мов, що в кінцевому результаті і має сприяти міжкультурному розумінню.

Ми звернули увагу на зазначені вище документи, оскільки не виключаємо, що саме з орієнтацією на «філософію» їх авторів здійснено англomовний переклад назв вулиць у Львові та станцій метрополітену у Києві. Для формулювання нашої дослідницької гіпотези матеріал обмежено лише цими двома прикладами, але вони ілюструють, на наш погляд, проблематику багатоаспектності перекладацької діяльності, з одного боку, а з іншого, дають підстави для критичного аналізу щодо досягнення у цих та аналогічних випадках бажаного (очікуваного) комунікативного ефекту.

Отже, на картах-стендах у центрі Львова та на табличках на самій вулиці Вірменській її назва просто транслітерується і має позначення *Virmenska*. Це, звичайно, правильний офіційний (формальний) переклад і саме такого написання вимагає, наприклад, сфера поштової кореспонденції для того, щоб лист чи поштова картка чи інше поштове відправлення безперешкодно потрапили до відповідного адресата.

Однак, у даному випадку йдеться, насамперед, про інформаційну підтримку іноземних гостей Львова, і тому постає логічне запитання, наскільки ж виправданим, доцільним є транслітераційний переклад за таких обставин, яку ж інформацію отримує зарубіжний турист, мандруючи Львовом, коли він бачить і читає таку назву вулиці. Наше опитування понад десяти англо- та німецькомовних респондентів засвідчує повну незрозумілість для них вказаного перекладу; слово *Virmenska* не викликало в них ніяких асоціацій, ніякої «прив'язки» цієї назви до Вірменії чи вірменської общини, тобто не дало жодного поштовху до погляду в історичне минуле Львова.

Після цього — як другий крок нашого експерименту — апробанти (як пояснення) отримали притаманний їх мовам переклад слова «вірменська» — *Armenian street* та *Armenische Straße*, що, звичайно, корінним чином змінило їх сприйняття: із простого набору букв, якоїсь невідомої «української реалії» (*Virmenska*) назва вулиці стала для них зрозумілою та спонукала до логічних припущень щодо проживання чи іншої присутності у цьому мікрорайоні представників вірменського етносу.

Аналогічне опитування (переважно з носіями німецької мови) було проведено і щодо транслітераційного перекладу англійською мовою в Київському метрополітені станції метро «Вокзальна» як Vokzalna. Наше припущення повністю підтвердилось: для всіх респондентів це було абсолютно незрозуміле слово, жоден з них не зміг пов'язати його значення з реальним денотатом, висловлювались міркування, що це якась реалія, топографічна назва (з національно-історичним колоритом). Отримавши як «підказку» усталений переклад слова «вокзал» (*Bahnhof*, нім. або *railway station*, англ.), більшість опитаних висловила здивування щодо того, чому саме зрозумілий варіант перекладу не звучить у Київському метро.

На наше переконання, це абсолютно виправдана думка, до якої варто було б прислухатися, адже вокзали, які існують у всіх країнах і мають там відповідні мовні позначення, відіграють у туристичних подорожах чи й офіційних поїздках важливу, а іноді й ключову роль, і тому не транслітерація, а загальноприйнятий (і, як наслідок, зрозумілий) переклад мав би використовуватися у цьому та аналогічних випадках. Наслідком такого перекладу буде не набір букв / звуків, який не підлягає декодифікації з боку реципієнтів, а релевантна і корисна інформація, часто необхідна при перебуванні в незнайомому місті чи країні.

Завершуючи, можна, з одного боку, констатувати, що використання *транслітерації* як перекладацького способу має своє обґрунтування, покликане уніфікувати передачу іншими мовами власних, географічних та інших єдиних в своєму роді назв (див. згадані вище документи Українського уряду) і в численних випадках є, напевно, єдиним виправданим прийомом перекладу, приміром, при відтворенні англійською чи й іншими мовами назв київських станцій метро «Шулявська» або «Нивки». Тобто транслітерація має сенс, коли йдеться про історичні, географічні, культурні, релігійні *національні* реалії, які не мають прямих відповідників у мовах інших етносів (та історія виникнення і значення назв яких не завжди відомі і носіям мови походження цих реалій).

З іншого ж боку, як свідчать наведені вище приклади, і в «офіційних» та орієнтованих на уніфікацію перекладах нерідко зустрічаються національні / регіональні назви-реалії, які мають усталені відповідники в інших мовах. Наш аналіз спонукає до думки, що за таких обставин транслітераційний переклад *не є виправданим та доцільним*, адже при його застосуванні однозначно не виконується одна з суттєвих перекладацьких функцій, а саме *когнітивна / пізнавальна* функція. Слова *Virmenska* або *Vokzalna*, як передача латиницею українських назв, є незрозумілими для зарубіжних реципієнтів, не притягують їхньої уваги і не збагачують їх ніякими знаннями.

У цьому контексті варто нагадати той факт, що переклад покликаний виконувати важливу *суспільну місію порозуміння*, а перекладач, як посередник, має пояснювати незрозуміле [3, с. 86; 5]. Тому, як рекомендаційне побажання для висвітлених вище та аналогічних випадків, хотіли б запропонувати:

а) відмовитись від транслітерації та замінити її перекладом україномовних назв їх іншомовними еквівалентами;

б) якщо з причин уніфікації / унормування чи й інших підстав реалізація пропозиції а) уявляється неможливою, то доречним було б поєднання (паралельне

використання) обох підходів — транслітераційного як загальноприйнятого на державному рівні та (стрічкою нижче і, можливо, у дужках) передачі україномовних назв відповідниками інших мов. Останній переклад допомагав би долати «бар'єр незрозумілості», носив би пояснювальний характер та збагачував би зарубіжних гостей України національно / регіонально значимою й корисною інформацією. Це було б передумовою досягнення кращого / адекватного розуміння відповідних фактів, а сам переклад повною мірою виконував би свої дві головні функції — комунікативну та когнітивну.

Отже, переклад завжди повинен враховувати щонайменше два чинники — *цільову аудиторію* (до кого ми звертаємось) та *кінцевий бажаний комунікативний ефект* (чого ми хочемо досягти) і на базі відповідей на ці запитання і має прийматись рішення щодо способу перекладання та відбору іншомовних засобів для передачі відповідної інформації.

Література

1. Балхатар В.В., Балхатар К.С. Адекватність та еквівалентність перекладу / В. В. Балхатар, К. С. Балхатар // VI Международная научно-практическая конф. «Спецпроект: анализ научных исследований» (30–31 мая 2011 г.). — Режим доступу: <http://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm>
2. Зоряна А.М. Функції перекладу як об'єкта документознавчих досліджень / А. М. Зоряна // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2014. — №2. — С. 29–34. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2014_2_7
3. Кузенко Г.М. Перекладацькі функції та їхня роль у діяльності перекладача / Кузенко Г. М. // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. — Дрогобич, 2016. — №6. — С. 84–86.
4. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 29 липня 2014 р. №282 «Про затвердження Правил написання українських географічних назв на картах та в інших виданнях» // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0957-14>
5. Радчук В. Функції перекладу / Віталій Радчук // Всеукраїнська експертна мережа. — Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=11008
6. Пастирська І.Я. Про роботу над перекладом путівника «Львів» англійською мовою / І. Я. Пастирська // Вісник НУ «Львівська політехніка». — Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2000. — №381. — С. 107–111.
7. Постанова Кабінету міністрів України від 27 січня 2010 р. №55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею». — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-п>